

Kovács András
A definíció és a valóság
Vitában Laczó Ferencsel az antiszemitizmus új definíciójáról
2021.05.12

<https://magyarnarancs.hu/publicisztika/a-definicio-es-a-valosag-238406>

(Lásd még : Kihuzza_Betolja_Talmud_Sebuoth 17b

http://www.guo.hu/WordPress/Laszlo-Hortobagyi_Gayan-Uttejak-Orchestra/By_The_Way/Sex/Kihuzza_Betolja_Talmud_Sebuoth%2017b.pdf)

Laczó Ferenc, a kitűnő fiatal történész, az antiszemitizmus új definícióját előterjesztő Jerusalem Declaration of Antisemitism (JDA) egyik aláírója, válaszcikkben reflektált az ugyancsak e hasábokon megjelent, Deklarációt kritizáló írásomra. A válaszcikk akár azt is demonstrálhatná, hogy mi a bajom az új definícióval. Laczó azt írja, hogy a nyilatkozatot aláírók „nagy többsége a Soros György elleni állami kampányokat” is alighanem a kódolt antiszemitizmus kategóriájába sorolná. Az aláírók közül sokakat ismervén én is így gondolom. A baj csak az, hogy ez esetben az aláírók elegánsan eltekintenek attól a definíciótól, amelyet maguk alkottak. Ha komolyan vesszük ugyanis ezt a definíciót, akkor a Soros-kampány nem volt antiszemita. Ebben a kampányban sok minden elhangzott, ami joggal felháborító, de olyan kijelentés, amely önmagában antiszemita volna, s a célba vett személy zsidóságára utalna, sosem. Az ilyen kijelentések pedig a definíció szerint nem antiszemiták, és ez - definícióról lévén szó - nyilván nemcsak az Izraelről elhangzó kijelentésekre érvényes, hanem minden releváns esetre is. Ha önmagában nem antiszemita az a kijelentés, hogy „Izrael az egykori Dél-Afrikához hasonló apartheid állam”, akkor az sem, mely szerint „Soros egy nemzeti érdekeket semmibe vevő, gátlástalan tőzdespekuláns”. Viszont, ha - követve a JDA érvelését - nem tekintjük antiszemitának az elsőt, de kódoltan antiszemitának tartjuk a másodikat, ellentmondásba kerülünk önmagunkkal, vagy bizonyos esetekben felmentést kell adnunk definíciónk alkalmazása alól. Na de melyek ezek az esetek? Ez az ellentmondás - úgy tűnik - elkerülte Laczó figyelmét. Holott nyilván ő is tudja, hogy a kérdés nem egyszerűen mondatokról szól. Ezért érveltem a cikkben amellet, hogy egy mondat jelentését nem (csak) szemantikai értelme adja, ahogy az a JDA meghatározásából következne, hanem az a beszédaktus (is), amelyben elhangzik.

Kérdések és válaszok

A kijelentés: „ő egy zsidó” mást jelent egy baráti beszélgetésben, egy életrajzi tanulmányban, egy választási kortesbeszédben vagy egy kocsmái konfliktusban. A JDA szövege, abbéli igyekezetében, hogy a cionizmus elutasítását, az izraeli politika - leginkább baloldali - kritikáját tisztázza az antiszemitizmus vádja alól, mindezt figyelmen kívül hagyja. A deklaráció előszava - ahogy Laczó is jelzi - utal ugyan arra, hogy a kontextus is számíthat, de ez nem sokat jelent: a JDA által az előtérbe emelt esetekben - anticionizmus, Izrael gyarmatosító, apartheid voltának hangoztatása, az Izrael elleni bojkott támogatása - ugyanis szinte csak a „kontextus” számít, s nem(csak) a szövegkörnyezetet jelenti, hanem elsősorban azt, hogy ezek a nézetek milyen kognitív rendszerbe szerveződnek támogatóik fejében.

Ezt az állítást egy általam végzett szociológiai kutatás adataival támasztottam alá, és ezek alapján állítottam azt, hogy kisebb a tévedés valószínűsége, ha az Izraelre vonatkozó, szemantikailag nem feltétlenül antiszemita kijelentésekről azt vélelmezzük, hogy mégiscsak antiszemitizmust juttatnak kifejezésre. Laczó módszertani kritikai kommentárokat fűz az itt felhozott érvekhez, de úgy látom, ez alkalommal olyan terepre tévedt, amelyen kevésbé otthonosan mozog, mint történelmi témáiban. Először is úgy látszik, osztja az előítélet-kutatások naiv - bár politikailag kétségkívül korrekt - kommentátorainak időnkénti füstölgését arról, hogy az előítélet-kutatásokban sem szabad az alanyokat előítéletes állításokkal szembesíteni, és megkérdezni, egyetérte-nek-e velük - e nélkül azonban nehéz lenne mérni az előítéletességet. Az is kiderül, hogy úgy véli, a felmérések kérdőíveinek készítői ugyanúgy definiálják az antiszemitizmust, mint a JDA: bizonyos kijelentésekről szemantikai jelentésük alapján eldöntik, hogy antiszemiták, majd kérdőíveikkel azt mérik, hogy hányán és kik értenek egyet ezekkel a kijelentésekkel. Egy történésznek persze nem kell feltétlenül tudnia, hogy hogyan is szokás megkomponálni egy kutatás kérdőívét, bár ha már ír róla, akár utána is nézhetett volna. A szten-derd eljárás ugyanis pontosan a JDA-definíció buktatóit igyekszik elkerülni: minden, módszertanilag korrekt vizsgálat során elsőként egy sor ún. kognitív interjú készül, majd a kérdőív nyers változatát próbakérdések során finomítják. A kognitív interjúk elsősorban azt tesztelik, hogy mit jelentenek a kérdőíven sze-

replő kijelentések különböző társadalmi csoportok tagjainak értelmezésében, azaz azt vizsgálják, hogy a megkérdezett egy valódi beszédhelyzetben is ugyanazt érti-e a kérdés alatt, amit a kutatók feltételeznek. A próbakérdés pedig azt igyekszik tisztázni, hogy az interjúk során antiszemitának minősülő vélemények között nagyobb esetszámok esetén is fennállnak-e olyan összefüggések, amelyek közös háttértartalomra utalnak, azaz a kérdőíven szereplő egyes kérdések együttesen valóban az antiszemita előítéletességet mérik. Az igazi kérdezés pedig csak ezután kezdődik.

Jelentőségteljes átfedések

Cikkemben kutatási adatok segítségével mutattam be, hogy a JDA definíciója szerint a nem feltétlenül antiszemita és az antiszemita nézetek egyazon attitűdrendszer elemeiként élnek az antiszemiták fejében. A kutatás adatai egyrészt azt mutatják, hogy nagyon magas a korreláció a nyilvánvalóan antiszemita és a JDA meghatározása szerint önmagukban nem antiszemita kijelentések elfogadása között. Az is kiderül, hogy a nyíltan antiszemiták sokkal gyakrabban fogadnak el a JDA szerint nem antiszemita kijelentéseket, mint a nem antiszemiták. Végül pedig az ilyen, szemantikailag nem feltétlenül antiszemita kijelentésekkel egyetértők között kimutathatóan magasabb az antiszemiták, mint a nem antiszemiták aránya. Laczó ezeket a kutatási adatokat is kommentálja, szerinte ezek az eltérések nem nagyok, de sajnos homályban hagyja, hogy milyen alapon nyilvánítja csekélynek a mért eredmények közötti különbségeket. Az ilyesfajta összehasonlításokra bevett módszerek állnak rendelkezésre. A bemutatott különbségek a statisztika nyelvén szignifikánsak, ami nem azt jelenti, hogy elég sok százalékkal térnek el egymástól, hanem azt, hogy az eltérések nem a véletlennek köszönhetők. Ennek alapján állítottam, hogy kisebb a tévedés esélye, ha antiszemitának tekintjük az ilyen vélemények támogatóit, mint ha az ellenkezőjét tesszük. Laczó válaszcikkében nem találtam olyan érvet, amely ezen állítás felülvizsgálatára készítené.

Laczónak igaza van abban, hogy a felmérésekben megjelenik egy kisebb csoport, amelynek tagjai nem antiszemiták, de egyetértenek olyan, Izraellel kapcsolatos kijelentésekkel, amelyek szemantikailag ugyan nem antiszemiták, de elfogadásuk gyakran jár együtt antiszemita kijelentések elfogadásával más csoportokban. A JDA definíciójának egyik fő célja - mondja Laczó -, hogy tisztázza ezt a csoportot az antiszemitizmus vádja alól. Ez tiszteletre méltó cél, de nem hiszem, hogy definíciók farigcsálásával elérhető. Aki ezzel próbálkozik, figyelmen kívül hagy egy olyan, az előítéletekkel foglalkozó társadalomtudományban jól ismert, fontos problémát, amire a JDA állásfoglalásáról írott cikkemben utaltam: a látencia problémáját.

A holokauszt, a elkövetett tömeggyilkosság hosszú időre diszkreditálta a nyílt antiszemitizmust. Bár manapság töredeznek a tabu, az, aki a nyilvánosság előtt zsidóellenes nézeteket hangoztat, még mindig normaszegőnek minősül, és számos helyzetben szembesülnie kell a normaszegés társadalmi és pszichológiai következményeivel. Úgy is mondhatnánk, hogy nyíltan antiszemitának lenni még ma sem szalonképes dolog. Ezt az antiszemiták is tudják, ezért szorgosan keresik, és sokszor leleményesen meg is lelik a módját, hogy egyrészt kifejezésre juttassák, amit a zsidókról gondolnak és éreznek, másrészt felháborodottan visszautasíthatják az antiszemitizmus vádját. Valószínű, hogy az Izraellel szemben kritikus csoportban

sokan tényleg nem antiszemiták, és joggal sérelmezik, ha annak tekintik őket. De az is valószínű, hogy sokan tartoznak ide olyanok is, akik észrevették: az antiszemitizmus vádja alól most már definíciószerűen felmentett nézetek egy része - ugyanúgy, mint a Soros-kampány mondatai - az antiszemita véleményklímának is szerves alkotórészei, és így kitűnően alkalmasak a nyíltan nem vállalt zsidóellenesség kifejezésére. Nyilván sokan vannak, akik tényleg elhiszik: Soros azért a magyarok ellensége, mert nemzetellenes, gátlástalan spekuláns - és nem is gondolnak másra. Sokan viszont egymásra kacsintanak ennek hallatán: aha, tudjuk miről van szó! A JDA antiszemitizmus-definíciója megkönnyíti a dolgukat.

A Szerző szociológus.